

Correctievoorschrift VWO

2021

tijdvak 3

economie

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examiner en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:

Voor rekenfouten worden geen scorepunten afgetrokken. Wanneer echter de kandidaat bij een berekening kennelijk verzuimd heeft door schatting controle op het antwoord uit te oefenen, wordt voor deze fouten één scorepunt afgetrokken tot een maximum van drie scorepunten voor het hele examen.

Indien aan een gevraagde berekening geen eis is toegevoegd ten aanzien van de nauwkeurigheid van de afronding, dan elke juiste manier van afronding goed rekenen.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Opmerking

Algemene regel 3.6 is ook van toepassing als gevraagd wordt een gegeven antwoord toe te lichten, te beschrijven en dergelijke.

Opgave 1 Vrouwenvoetbal

1 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Een club zal de kosten minimaal gelijk moeten houden aan de opbrengsten, waardoor bij het aantrekken van een nieuwe speelster minder budget beschikbaar is 1
- Hierdoor daalt de betalingsbereidheid en zal (bij een gelijkblijvend aanbod) de prijs / marktwaarde van een speelster kunnen afnemen 1

2 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

Variant 1 biedt toekomstige speelsters een vast salaris onafhankelijk van hun fitheid en prestaties. Door het bieden van een vast salaris (variant 1) zullen vooral minder fitte speelsters zich aanmelden bij voetbalclub VV omdat ze weten dat ze een hoger bedrag krijgen dan clubs die een variabele beloning bieden.

3 maximumscore 2

Variant 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Moral hazard betekent dat een speelster geen prikkel heeft om na het ondertekenen van het contract haar conditie op peil te houden 1
- Bij variant 2 zal ze minder geselecteerd / ingezet worden bij wedstrijden als ze minder fit is. Hierdoor krijgt ze minder betaald en daarmee wordt moral hazard verminderd 1

Vraag	Antwoord	Scores
4	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juiste berekening is:	
	• $TO = TK$ $466.000 + 80.000 + 10q = 30.000 + 480.000 + 216.000 + q$	1
	• $9q = 180.000$ $q = 20.000$ $(20.000 - 18.000) / 18.000 \times 100\% = 11,1 \%$	1
5	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juiste uitleg is:	
	• De club doet een specifieke investering in een speelster die niet terugverdiend kan worden als een jeugdspelster vroegtijdig vertrekt, waardoor een berovingsprobleem ontstaat (en de club niet zal investeren)	1
	• door de voorwaarde dat spelers bij een vroegtijdig vertrek een vergoeding betalen aan de club worden deze kosten (deels) vergoed (het berovingsprobleem wordt deels voorkomen)	1

Opgave 2 Pensioenleeftijd

6	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juiste uitleg is:	
	• De toename van het aantal pensioengerechtigden (A) leidt niet tot financieringsproblemen omdat deze mensen zelf (in principe) tijdens hun werkzame leven premies hebben betaald en dat uitgekeerd zullen krijgen	1
	• De toename van de levensverwachting (B) leidt tot financieringsproblemen, omdat een gelijkblijvend (uit premies en beleggingen bijeengebracht) kapitaal beschikbaar is terwijl over een langere periode uitkeringen moeten worden gedaan.	1
7	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juist antwoord is:	
	• Als ouderen eerder met pensioen gaan zullen zij jaren minder premie betalen. Hierdoor dalen de inkomsten van de overheid	1
	• Daarnaast zullen ouderen langer een uitkering krijgen waardoor de uitgaven voor de overheid stijgen	1

Vraag	Antwoord	Scores

8 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het kapitaal/vermogen zal langer belegd worden, waardoor de premiehoogte ook groeit (zonder dat premie wordt ingelegd) (pijl a) 1
- De tijd dat er uitkeringen worden gedaan wordt korter, dus het te verzamelen kapitaal wordt kleiner (pijl c) en de tijd dat premies kunnen worden betaald neemt toe (pijl b), dus per periode/jaar hoeft minder premie betaald te worden 1

Opmerking

Voor het toekennen van de tweede deelscore dienen beide verklaringen (op basis van pijlen b en c) correct te zijn verwoord.

9 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- De werknemers zullen hogere looneisen stellen om de hogere premies te compenseren (zodat hun nettoloon gelijk blijft) 1
- Als de hogere loonkosten worden doorberekend in de prijzen, zullen Nederlandse producten minder aantrekkelijk worden voor het buitenland en zal de export dalen 1

10 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

Bij een welvaartsvaste uitkering zal de stijging van de AOW-uitkeringen gelijk zijn aan de stijging van de lonen. Als de verhouding tussen premieplichtigen (werkenden) en de AOW'ers gelijk blijft, dan zal het totaal aan AOW-uitgaven (de teller) in gelijke verhouding stijgen met het totale bruto inkomen (de noemer) waardoor het premiepercentage niet zal toenemen.

Opmerking

Uitsluitend 0 of 2 scorepunten toekennen.

Opgave 3 Een CO₂-taks

11 maximumscore 2

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- Bedrijven die in Nederland te maken krijgen met een hogere kostprijs als gevolg van een CO₂-taks kunnen besluiten hun productie te verplaatsen naar landen waar geen CO₂-taks wordt geheven. Hierdoor daalt de uitstoot van CO₂ weliswaar in Nederland maar niet mondiaal.
- Bedrijven die in Nederland te maken krijgen met een hogere kostprijs als gevolg van een CO₂-taks zullen een daling van de afzet / export zien. Hierdoor kan de vraag naar goederen verplaatst worden naar andere landen waar een toename van de productie en dus de CO₂-uitstoot plaats kan vinden (Hierdoor daalt de uitstoot van CO₂ weliswaar in Nederland maar niet mondiaal).

Opmerking

Uitsluitend 0 of 2 scorepunten toekennen.

12 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

(Export)bedrijven zullen eerder besluiten te investeren in duurzame innovaties om zodoende de kosten (van een CO₂-taks) te verlagen waardoor de concurrentiepositie intact blijft. De CO₂-uitstoot (als gevolg van productie) zal dan verminderen.

13 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Nederland exporteert goederen (waaronder halffabricaten/grondstoffen) naar het buitenland. Buitenlandse bedrijven krijgen daardoor ook te maken met een hogere kostprijs. Als zij deze toegenomen kosten doorberekenen in hun verkoopprijzen dan stijgt het prijspeil in het buitenland.

14 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

- De chemische industrie kent relatief de hoogste som van import en export. Dit betekent dat de sector sterk internationaal georiënteerd is, wat betekent dat er substituten zijn. Om de internationale concurrentiepositie niet te zeer onder druk te zetten zal de sector een CO₂-taks slechts ten dele doorberekenen in de eindprijs. Dit gaat ten koste van de winstgevendheid 1
- De bouwsector heeft veel minder last van internationale concurrentie en kan zodoende een groter deel van een CO₂-taks doorberekenen, waardoor de winstgevendheid (gemiddelde winst) op peil blijft. 1

Vraag	Antwoord	Scores

15 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

- Prijselasticiteit van de vraag = -2
Procentuele stijging van de prijs: $-4,3 / -2 = 2,15\%$ 1
- Doorberekening in de verkoopprijs: $2,15 / 2,5 \times 100 = 86\%$
Er wordt meer dan driekwart van de taks doorberekend aan de consument, dus de bewering van de DNB-econoom is juist 1

16 maximumscore 1

Verlaging van de inkomstenbelasting

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

De verlaging van de inkomstenbelasting zorgt per saldo voor een totale productiegroei van 0,5%. De andere twee bestemmingen zorgen voor een negatieve productiegroei.

Opgave 4 Gezonde zorg

17 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

- Er is een minimaal verlies bij $MO = MK$
 $MK = TK' = 202Q - 10$ 1
- $MO = 1.000$ (elke extra behandeling levert € 1.000 op)
 $MO = MK$
 $1.000 = 202Q - 10$
 $Q = 5$
Er is een minimaal verlies bij vijf behandelingen per dag 1

18 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist berekening is:

- Constante kosten worden $3.500 \times 1,20 = 4.200$
 $TK = 101Q^2 - 10Q + 4.200$
 $Q = 10$ geeft $TK = 14.200$ 1
- $TW = TO - TK \rightarrow$ waarbij $TW = 0,15 \times TO$
 $0,15 \times TO = TO - 14.200$
 $0,85 \times TO = 14.200$
 $TO = 14.200 / 0,85 = 16.705,88;$
 $GO = 16.705,88 / 10 = € 1.670,59$ 1

Vraag	Antwoord	Scores

19 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Het ziekenhuis doet specifieke investeringen. Als de zorgverzekeraar de behandeling in een ander ziekenhuis laat doen blijft dit ziekenhuis zitten met vaste (constante) kosten die op geen enkele andere wijze zijn terug te verdienen 1
- Het ziekenhuis zal dan een meerjarig contract moeten eisen om verzekerd te zijn van toekomstige opbrengsten / niet in een berovingsprobleem te komen 1

20 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Als de zorgverzekeraars geen marktleider zouden zijn op een oligopolistische markt, zouden ze minder sterk staan bij een eis om de prijsstijging zo laag mogelijk te houden. Dit zal leiden tot een stijging van de prijs van de behandeling, waardoor de zorgpremies stijgen (Dit is niet goed voor de betaalbaarheid van de zorg) 1
- Indien meerdere ziekenhuizen de behandeling uitvoeren zullen per ziekenhuis de totale constante kosten over minder behandelingen kunnen worden verdeeld. De gemiddelde totale kosten vallen daardoor hoger uit. De ziekenhuizen zullen dan een hogere prijs eisen voor de behandeling. Dit zal leiden tot een stijging van de zorgpremies. (Dit is niet goed voor de betaalbaarheid van de zorg) 1

Opgave 5 Maatregelen die werken

21 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

Omvang beroepsbevolking (in indexcijfers) in 2020:

$$\text{Arbeidsdeelname} = \frac{\text{Beroepsbevolking in personen}}{\text{Beroepsgeschikte bevolking}} \times 100\%$$

$$73\% = \frac{?}{100} \times 100\%$$

$$\text{Beroepsbevolking} = \frac{100 \times 73}{100} = 73$$

$$\text{Omvang beroepsbevolking in 2040: } 70\% = \frac{?}{94} \times 100\%$$

$$\text{Beroepsbevolking} = \frac{94 \times 70}{100} = 65,8$$

$$\text{Procentuele verandering} = \frac{65,8 - 73}{73} \times 100\% = -9,9\%$$

Vraag	Antwoord	Scores
22	maximumscore 3 Een voorbeeld van een juist antwoord is: • De dalende arbeidsdeelname in combinatie met een gelijkblijvende beroepsgeschikte bevolking leidt tot een daling van het aanbod van arbeid. Bij een gegeven vraag stijgt het gemiddeld loon (en dus ontstaat er loonkosteninflatie) • Indien de arbeidsproductiviteit niet voldoende stijgt, stijgen de loonkosten per product. Als deze worden doorberekend in de prijs verslechtert de internationale concurrentiepositie • Aangezien dit land een open karakter heeft, zal de verzwakking van de internationale concurrentiepositie leiden tot een dalende export en daardoor een negatief effect hebben op de groei van het bbp	1 1 1
23	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juist antwoord is: • Door het hogere loon kunnen de oudere hoogopgeleiden besluiten om het hogere loon in te ruilen voor meer vrije tijd. Door deze substitutie zal het aantal aangeboden uren dalen • Hoger opgeleiden zullen een hoger pensioen opbouwen / meer sparen en daardoor een prikkel hebben om eerder te stoppen met werken, waardoor het aanbod van arbeid daalt	1 1
24	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juist antwoord is: • De maatregel leidt er toe dat jongeren een prikkel hebben om eerder voor arbeid te kiezen (sneller af te studeren) omdat zij dan eerder met pensioen kunnen, waardoor de arbeidsdeelname zal toenemen • Het flexibel maken van de pensioenleeftijd zorgt er voor dat ouderen niet voor hun 45 arbeidsjaren kunnen kiezen voor pensionering waardoor zij langer blijven deelnemen op de arbeidsmarkt	1 1
25	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juiste uitleg is: • Doordat hoogopgeleiden eerder gaan werken (jongeren) of langer blijven werken (ouderen) zal er meer premie betaald worden waardoor de betaalbaarheid (werking) van het pensioenstelsel verbetert • Jongeren kunnen een prikkel krijgen om geen vervolgopleiding te doen / om eerder te gaan werken / ouderen die minder productief zijn kunnen langer doorwerken. Hierdoor zal de gemiddelde arbeidsproductiviteit in het land kunnen dalen	1 1

Opgave 6 De Afrikaanse euro-variant

26 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste oorzaak is:

- Er is sprake van een tekort op de lopende rekening (met de VS). De munt is geapprecieerd dus zal er per saldo een overschot op de betalingsbalans (met de VS) moeten zijn zodat de vraag naar de CFA-frank groter is dan het aanbod 1
- Dit betekent dat het overschot op de kapitaalrekening (met de VS) groter is dan het tekort op de lopende rekening (met de VS) 1

27 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Een hoge nominale rente trekt buitenlandse beleggers aan. Dit leidt tot een relatief hoge kapitaalimport 1
- De hoge nominale rente leidt in het binnenland (in combinatie met een relatief lage inflatie) tot een hoge reële rente waardoor investeringen worden afgeremd 1

28 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

Om de eigen munt te depreciëren zal het aanbod van de eigen munt verhoogd moeten worden zodat de wisselkoers zakt. De centrale bank zal besluiten om het aanbod van de eigen munt te verhogen door buitenlandse valuta op te kopen. De valutareserve zal hierdoor toenemen.

Opmerking

Uitsluitend 0 of 2 scorepunten toekennen.

Vraag	Antwoord	Scores

29 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord voor de korte termijn is:

- Het tekort op de lopende rekening kan door de overheid teruggedrongen worden door een importheffing waardoor de consumptie van huishoudens daalt en dus de import van goederen. Dit leidt tot een lager tekort op de lopende rekening op de korte termijn 1
- Voorbeelden van een juist antwoord voor de lange termijn zijn: 1
 - door de importheffingen stijgen de binnenlandse prijzen en zullen de looneisen toenemen om de koopkracht op peil te houden. Als deze looneisen worden ingewilligd en doorberekend worden in de verkoopprijzen zullen de CFA-landen duurder worden en zal de export dalen (en dus het saldo lopende rekening zal verslechteren) op de langere termijn
 - door de importheffingen stijgen de prijzen van geïmporteerde grondstoffen. Als deze grondstoffen worden verwerkt in goederen voor de export dan stijgen de exportprijzen. Hierdoor daalt de export en verslechtert het saldo op de lopende rekening
 - door het invoeren van importheffingen op buitenlandse goederen daalt de export van het buitenland. Het buitenland kan hierop reageren waardoor er een sequentieel spel ontstaat als het buitenland ook importheffingen instelt op goederen uit de CFA-landen. Hierdoor zal de export van de CFA-landen dalen en het saldo op de lopende rekening verslechteren

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinerator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 12 juli.

6 Bronvermeldingen

Opgave 3 Een CO₂-taks

De prijs van transitie;

auteurs: Gerbert Hebbink, Laurien Berkvens, Maurice Bun, Henk van Kerkhoff, Juho Koistinen, Guido Schotten en Ad Stokman

Occasional studies, Volume 16/8, De Nederlandsche Bank NV, 2018